

**MODERN PROFILE OF SPECIALISTS IN MEDICAL REHABILITATION AND
OCCUPATIONAL THERAPY IN ACCORDANCE WITH EUROPEAN STANDARDS
FOR KEY COMPETENCES FOR LIFELONG LEARNING**

Petya Kasnakova

Medical College, Medical University of Plovdiv, Plovdiv, Bulgaria, kasnakova_76@abv.bg

Biyanika Torniova

Department of Healthcare Management, Faculty of Public Health, Medical University - Plovdiv, Bulgaria,
btorniova@abv.bg

Tanya Paskaleva

Department of Healthcare, Branch of Haskovo of the Trakia University - Stara Zagora, Bulgaria,
paskaleva666@abv.bg

Abstract: The modern requirements to the educational profile of the specialists in medical rehabilitation and occupational therapy are aimed at training highly qualified specialists with skills for preventive, therapeutic and promotional health activities related to protection and recovery of health of all age groups.

The aim of this article is to identify the potential of specialists in medical rehabilitation and occupational therapy in order to develop key competencies in accordance with European standards for lifelong learning.

Material and methods: Sociological method, systematic approach, critical analysis and own research on the topic.

Results and Discussion: Effective training will provide specialists in medical rehabilitation and occupational therapy with knowledge, skills and key competencies that meet modern requirements for capacity building, meeting the current challenges of the changing reality in Bulgaria, Europe and the world. The acquired professional competence allows them to conduct complex rehabilitation as an important member of the multidisciplinary team.

Conclusions: The key objectives in the field of higher education are aimed at improving the quality of knowledge, skills and competencies in line with the requirements of the global labor market and developing a system of lifelong learning.

Keywords: medical rehabilitation and occupational therapy, professional competence

**СЪВРЕМЕНЕН ПРОФИЛ НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ ПО МЕДИЦИНСКА
РЕХАБИЛИТАЦИЯ И ЕРГОТЕРАПИЯ В СЪОТВЕТСТВИЕ С ЕВРОПЕЙСКИТЕ
СТАНДАРТИ ЗА КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ
ЖИВОТ**

Петя Каснакова

Медицински колеж, Медицински университет - Пловдив, България, e-mail: kasnakova_76@abv.bg

Биянка Торньова

Катедра „Управление на здравните грижи“, Факултет по обществено здраве, Медицински
университет - Пловдив, България, btorniova@abv.bg

Таня Паскалева

Катедра „Здравни грижи“, Филиал Хасково, Тракийски университет - Стара Загора, България,
paskaleva666@abv.bg

Резюме: Съвременните изисквания към образователния профил на специалистите по медицинска рехабилитация и ерготерапия са насочени към подготовка на висококвалифицирани специалисти, притежаващи умения за извършване на профилактична, лечебна и промотивна дейност, свързана с опазване и възстановяване здравето на всички възрастови групи.

Цел на настоящата статия е идентифициране на потенциала от възможности на специалистите по медицинска рехабилитация и ерготерапия с оглед формиране на ключови компетентности в съответствие с европейските стандарти за учене през целия живот.

Материал и методи: Социологически метод, системен подход, критичен анализ и собствени проучвания по темата.

Резултати и обсъждане: Ефективното обучение ще осигури на специалистите по медицинска рехабилитация и ерготерапия знания, умения и ключови компетентности, отговарящи на съвременните изисквания за изграждане на способности, отговарящи на съвременните предизвикателства на променящата се действителност в България, Европа и света. Получената професионална компетентност им позволява провеждане на комплексна рехабилитация като важен член на мултидисциплинарния екип.

Изводи: Ключовите цели в областта на висшето образование са насочени към повишаване качеството на знанията, уменията и компетентностите, съответстващи на изискванията на глобалния трудов пазар и развиване на система за учене през целия живот.

Ключови думи: медицинска рехабилитация и ерготерапия, професионална компетентност

1. ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременния свят хората се нуждаят от по-широк набор от знания и умения, за да работят, общуват, да имат достъп до информация и услуги, както и да реализират своите лични, социални и граждански дейности. Европейските стандарти са систематизирани в обща референтна рамка, която позволява лесното сравняване на квалификации от различни държави (Европейска квалификационна рамка). Квалификационните рамки подкрепят ученето през целия живот с цел подобряване на знанията, уменията и компетентностите в рамките на лична, гражданска, социална и/или свързана с трудовата заетост перспектива, както и професионалното развитие в цяла Европа. Национална стратегия за учене през целия живот (2014-2020) определя стратегическата рамка на държавната политика за образование и обучение, насочена към постигането на европейската цел за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж.

България, както и редица страни-членки на Европейския съюз, е изправена пред предизвикателството на продължителни реформи в системата на здравеопазването. Съвременните условия налагат нови подходи при подготовката на здравните специалисти и по-високо качество на обучение, актуализиране на стандартите на учебните планове, програми и квалификационна характеристика.

Цел на настоящата статия е идентифициране на потенциала от възможности на специалистите по медицинска рехабилитация и ерготерапия с оглед формиране на ключови компетентности в съответствие с европейските стандарти за учене през целия живот.

2. МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Социологически метод, системен подход, критичен анализ и собствени проучвания по темата.

3. РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Ефективното обучение ще осигури на специалистите по медицинска рехабилитация и ерготерапия знания, умения и ключови компетентности, отговарящи на съвременните изисквания за изграждане на способности, отговарящи на съвременните предизвикателства на променящата се действителност в България, Европа и света.

Приоритетните цели в обучението на медицинските специалисти следва да се съобразяват с новите условия в системата на общественото здраве и здравната реформа. Според Йошинов, Коцева & Колева (2015), съдържанието на новите учебни програми извеждат на преден план главните концепции за здравето и болестта на индивида, грижите за болните със социалното и физическото им обкръжение. Акцентира се върху холистичния подход, рехуманизацията и стремежа към по-високо качество на здравните грижи на пациента.

За съвременната медицина от съществено значение е осъществяването на квалифицирана медицинска рехабилитация и ерготерапия, гарантираща добро качество на живот. Това до голяма степен зависи от професионалната компетентност на медицинските специалисти. Професионалната компетентност на медицинските рехабилитатори и ерготерапевти е задължително условие за постигане на високо качество на медицинските услуги при комплексното възстановяване на пациентите и по-високо ниво на общественото здраве.

Подготовката на специалистите (и магистри, и бакалаври) обхваща достатъчен обем теоретични знания и практически умения в областта на медицината и рехабилитацията, както и възпитание на обучаваните в определени морално-етични принципи и решаване на проблеми в конкретни ситуации (Йошинов, Коцева & Колева, 2015).

Добре известна е Европейската дефиниция на медицинското изкуство и въздействие (2005), която „включва всички професионални дейности, вкл. наука, преподаване, специализация, обучение, клинични и медико-технически стъпки, насочени към промоция на здраве, превенция на заболяванията, осигуряване на диагностика и на лечебно обгрижване на пациенти, индивиди, групи и общности“. Физикалната и

рехабилитационна медицина стъпва на стабилната база на медицинските науки, но същността ѝ се състои в осигуряването на качество на живот. Дефинициите за рехабилитация са много, но според съвременните схващания, както посочва И. Колева (2019) представлява функционална терапия, а основните принципи на медицинската рехабилитация обединяват съвкупност от науки за приложение на физикалната медицина върху човешкия организъм /в здраве и болест/ с цел профилактика, лечение и възстановяване на здравия и болния човек.

Според определението на СЗО, което се прилага и използва у нас, рехабилитацията представлява „използване на всички средства, насочени към редуциране на степента на нетрудоспособност и инвалидност, както и към обучение на хората с трайна нетрудоспособност да получат оптимална социална интеграция“ (Колева, 2019). **Рехабилитацията е комплексна система от медицински, профилактични, образователни, педагогически, социално-икономически и психологически дейности, както и продължителен, социално (ре)адаптиращ, (ре)социализиращ и институционално-координиращ процес, насочен към възможно най-пълно възвръщане здравето на хората.** В рехабилитацията, като комплексна дейност, се различават следните основни насоки на дейност: лечебно-медицинска, професионална, социална и психологическа. От тук са приети следните видове рехабилитация: медицинска, професионална, социална и психологическа рехабилитация (И. Колева, 2019; Р. Паскалева, 2020; Ив. Топузов, 2008; Г. Ненова, 2016; Д. Вачева, 2017, 2019; Б. Ивков, 2012; Г. Каранешев, 1999).

В България необходимостта от тясно специализирани професионалисти в областта на общественото здраве и здравните грижи води до поява, развитие и утвърждаване на няколко специалности (рехабилитатор, масажист, кинезитерапевт, медицински рехабилитатор и ерготерапевт, трудотерапевт, физиотерапевт), които в известна степен се дублират помежду си в изпълнението на подобни дейности, свързани с комплексната рехабилитацията като цяло.

В Международния класификатор на професиите „International standard classification of Occupations, 2008 - ISCO-08“, професиите свързани с рехабилитацията и физиотерапията са в професионалното направление „Здравни професии“ (Health profession) и професионален код в единична група 2264 - „Физиотерапевт“. В него се включват само специалисти, които са завършили в акредитирана образователна институция, изпълняваща определени за професията образователни програми. В България съгласно Националния класификатор на професиите и длъжностите (НКПД - 2011) и по (ISCO-08) в подклас 22 са „Медицински специалисти“; в група 226 са „Други медицински и здравни специалисти“; в единична подгрупа 2264 са „Физиотерапевти“:

- 2264-5001 „Рехабилитатор“;
- 2264-6004 „Кинезитерапевт“;
- 2264-6005 „Медицински рехабилитатор, ерготерапевт“.

Това професионално направление в единична група 2264 дава право на всеки физиотерапевт да работи по специалността във всяка страна-членка на Европейския съюз (International standard classification of Occupations, 2008 - ISCO-08).

Според ISCO-08 физиотерапевтите в Европа отговарят на следната професионално-квалификационна характеристика: „Физиотерапевтите оценяват, планират, внедряват и изпълняват рехабилитационни възстановителни програми, които подобряват или възстановяват човешките двигателни функции, увеличават способността за придвижване/движение, облекчават болковите синдроми и лекуват или предотвратяват физическите затруднения, свързани с увреждания, травми, заболявания и други недъзи. Те прилагат широк спектър от физикални терапии и техники, като двигателна, ултразвукова, термална, лазерна и други техники“.

Според Г. Ненова (2016), разделението на специалистите е предимно в образователната степен - „професионален бакалавър“, „бакалавър“ и „магистър“. Всички степени отговарят на единните държавни изисквания и предполагат различия в квалификацията им, по които различия отделните специалисти могат да бъдат разпознати в страните-членки на Европейския съюз.

В България специалистите с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ се обучават предимно в медицинските колежи към висши медицински училища. Подготвят се медицински специалисти - рехабилитатори основно за практическа работа със средствата на преформираниите физикални фактори, кинезитерапевтични методи и различни видове лечебен масаж по назначени процедури от лекар - специалист по физикална и рехабилитационна медицина.

Според Н. Михайлова, Д. Вачева (2017, 2019), бурно развиващото се време, в което живеем, включването в състава на Европейския съюз и наложилите се промени в здравеопазването в България наложи необходимостта от по-широки специалисти, които имат познания и в други области от живота на хората в неравностойно положение – социални, икономически, правни, хигиенни, педагогически и др. В няколко

медицински университети и медицински факултети в страната (Плевен, София, Стара Загора, Бургас) се обучават специалисти по „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“, само „Ерготерапия“ (РУ „Ангел Кънчев“) и „Трудотерапия“ (Филиал Враца на МУ-София).

Познанията, които студентите получават по време на обучението, са свързани с теоретичните основи на медицинската рехабилитация и ерготерапия и практическото им приложение. Придобиват се множество ключови знания, умения, нагласи и компетентности за: организиране, планиране, езикова култура и комуникация с пациентите; компютърна грамотност; научноизследователски умения за управление и популяризиране на рехабилитационните и ерготерапевтични достижения; способност за непрекъснато професионално усъвършенстване; решаване на битови и социални проблеми на пациентите; професионални взаимоотношения и партньорство за работа в екип; толерантност към различията на културното и етническо разнообразие (Вачева, 2017). Определените теоретични и практически знания, морално етичните качества, клинично мислене, умения за работа в екип и комуникативните умения формират професионалните компетенции на медицинския рехабилитатор-ерготерапевт (Иванова, Паскалева, Павлова & Пеева, 2019). Развиват се личностната компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене през целия живот.

Определянето на професионалните компетенции, права и задължения на специалиста и възможностите за реализация на пазара на труда са заложени в Квалификационната характеристика, която е основен документ при планиране, организиране и управление на учебния процес.

Практико-приложните възможности на специалистите по медицинската рехабилитация и ерготерапия са свързани с активното им участие в провеждането на цялостния процес на медико-психологична, трудово-професионална и социално-правна рехабилитация на пациентите, на застрашените от инвалидност, както и на здравите. Неограниченият потенциал от практически възможности на специалиста го извеждат като значим член на мултидисциплинарния рехабилитационен екип, който е в тясна колаборация с лекаря-специалист по физикална и рехабилитационна медицина, общопрактикуващия лекар и други медицински и немедицински специалисти. Съгласно квалификационните характеристики на медицинските и немедицинските висши училища в България, медицинският рехабилитатор и ерготерапевт получава обширни и задълбочени познания за строежа и функциите на човешкото тяло; анатоомофизиологичните основи на човешките движения и принципите на основните двигателни дейности на човешкото тяло; овладява прецизно средствата на кинезитерапията, която се явява основен метод при функционалното възстановяване на болния; масажните процедури, има добра теоретическа и практическа подготовка по физикална терапия; медицинската психология необходима за осъществяване на близкия контакт с болния и анализиране на психическото му състояние с оглед на неговото благоприятно повлияване; има специална подготовка по здравни грижи за болния по време на близкия си контакт с него (Квалификационна характеристика на специалност „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“).

Практическите му умения са свързани с изследване и оценяване на двигателните възможности на пациента след консултация с лекуващия лекар, определя целта, задачите, средствата и методиката на рехабилитацията и ерготерапията, прилага средствата и методите на рехабилитацията и ерготерапията, работи за повишаване двигателните възможности на пациентите, участва във вземането на архитектурни и ергонометрични решения в семейната и трудовата среда на пациента, дава указания на пациентите за тяхното заболяване, популяризира рехабилитационните грижи, организира и координира услуги, свързани с медицинската рехабилитация.

Практическото обучение на студентите от специалност „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“ се осъществява в две направления: практически занимания на студентите в специализираните кабинети под ръководството на преподавател; клинична практика, летен и преддипломен стаж в учебно-практическите бази под ръководството на наставник. Важен момент в клиничното обучение е съвместната дейност на студенти и наставници, които са в роля на супервайзери в рехабилитационните екипи. Тази съвместна дейност е важна за подобряване качеството на практическото обучение, за личностното и професионално формиране на студентите (Иванова, Паскалева & Павлова, 2017). Добрата организация на практическото обучение на студентите по „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“ изисква непрекъснато усъвършенстване на преподаването и теоретичната подготовка, стимулиране на мотивацията на студентите, като важен фактор за формиране на професионалните умения и компетенции. Включването на ерготерапевтичните занимания в клиничната практика повишава мотивацията на студентите и активира участието им в практическите занимания (Колева, 2009).

Ц. Пантева (2007) и Ив. Топузов (2008) разглеждат „Ерготерапията“ като дял от медицинската рехабилитация, който се обособява като самостоятелен метод, поради своята специфика. Според авторите, основните задачи на ерготерапията са насочени към възстановяване на двигателните функции, стимулиране

на умствените и паметови възможности, развитие на психическите процеси – възприятие, мислене, внимание и обучение в дейностите от ежедневието (ДЕЖ). Рехабилитацията се осъществява от рехабилитационен екип, в който водеща роля има лекуващия лекар, според нуждите на конкретния пациент/клиент. На пациента/клиента винаги трябва да се подчертава неговата важна, решаваща роля в рехабилитационния процес и активното му участие (Топузов (2008). Потвърждава се и тезата на авторите S. Fristedt, K. Josefsson, Ann-Sofi Kammerlind, 2016), че специалистите физиотерапевти, рехабилитатори и ерготерапевти трябва да работят съвместно в съответствие с европейските стандарти за добри практики в здравеопазването, като се оптимизират съответните ресурси и дидактически методи.

В тази връзка Р. Паскалева & Д. Вачева (2019), посочват, че обучението на студенти от специалностите „Медицински рехабилитатор-ерготерапевт“ и „Рехабилитатор“ изисква непрекъснато усъвършенстване на преподавателската, теоретичната и практическата подготовка, в съответствие с Европейските изисквания за качествено здравеопазване на пациента и неговото семейство.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ключовите цели в областта на висшето образование са насочени към повишаване качеството на знанията, уменията и компетентностите, съответстващи на изискванията на глобалния трудов пазар и развиване на системата за учене през целия живот. Съвременният профил и компетентността на медицинския рехабилитатор и ерготерапевт му позволяват да се реализира в системата на здравеопазването и да извършва качествени здравни грижи, съобразно Европейските стандарти и възможности за осъществяване на избраната професия (Каснакова, 2018). Крайният резултат от обучението се изразява в придобиване на компетенции, които представляват съвкупност от знания, умения и нагласи и позволяват на дипломираните се специалисти по „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“ да работят ранна рехабилитация в доболничната и болнична помощ, в санаториални и балнеолечебни центрове, в различни социални институции – дневни центрове, диспансери за хора с увреждания с деца или възрастни, хосписи, фитнес центрове, спортни и възстановителни центрове, СПА центрове, домашна рехабилитация и ерготерапия. По този начин образователната цел се програмира в резултат на висококвалифицирани специалисти, компетентни да извършват функционално-диагностична, профилактична, лечебна и рехабилитационна дейност с методите на двигателната активност във всички възрастови и професионални групи, включително здравно образование, промоция на здравословен начин на живот и спорт. За постигане на нови положителни резултати при професионалната подготовка и личностното изграждане при формиране на медицинските специалисти, обучението следва да бъде насочено към различни форми на следдипломно надграждане за повишаване на квалификацията и непрекъснато образование в сферата на медицинските знания, умения и компетенции (Каснакова, 2018).

БИБЛИОГРАФИЯ

- Вачева, Д. (2017). Ръководство за учебно-клинична практика по ерготерапия. Издателски център МУ-Плевен, 18-21
- Възможности за учене и квалификации в Европа: <https://ec.europa.eu/ploteus/bg/home>
- Европейска квалификационна рамка: подкрепа за учене, работа и трансгранична мобилност. https://www.navet.government.bg/bg/media/EQF-Interactive_Brochure_BG.pdf
- Иванова, В., Паскалева Р. & Павлова, В. (2017). Водеща роля на превенцията и рехабилитацията в клиничната практика на студентите от специалност „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“. Варненски медицински форум, т. 6, прил. 2:272.
- Иванова, В., Паскалева, Р., Павлова, В. & Пеева, К. (2019). Иновация в клиничната практика – фактор за формиране на професионални компетенции на студентите медицински рехабилитатори - ерготерапевти. Knowledge – International Journal Vol.34.4 September, 1147-1152
- Йошинов, Р., Коцева, М., & Колева, И. (2015). Модел за оценка на професионалните компетенции на студентите по физиотерапия и рехабилитация. VIII Национална конференция „Образованието и изследванията в информационното общество“.93-94
- Каснакова, П. (2018). Основни моменти при професионалното формиране на рехабилитатори в процеса на обучение в Медицински колеж. Под научната редакция на проф. Биянка Торньова. Монография, ISBN 978-619-90575-2-0, изд. „Лакс букс“ ЕООД България, 158-164
- Квалификационна характеристика за придобиване на висше образование за образователно-квалификационна степен „бакалавър“ от професионално направление „Обществено здраве“ по специалността „Медицинска рехабилитация и ерготерапия“ <http://www.mu-pleven.bg/forms/Kvalifikacionna%20harakteristika%20MRE%202015.pdf>

- Колева, И. (2009). Ерготерапията – философия и принципи. Превенция и рехабилитация, 3, 1-2, 53-58.
- Колева, И. (2019). Физикалните фактори в клиничната практика /с обобщени рехабилитационни алгоритми и типични клинични случаи/. Монография, 13-14
- Министерски съвет (2014). Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 - 2020 година. София. Достъпно на: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>
- Михайлова, Н., & Вачева, Д. (2019). Основни на функционалната оценка в медицинската рехабилитация и ерготерапия. Учебно ръководство, Плевен, 9
- Национална класификация на професиите и длъжностите в Република България (2011) <https://old.mlsp.government.bg/nkpd/index.php?section=HOME&K=269&sh=d>
- Ненова, Г. (2016). Кинезитерапията в общественото здраве. Издателска къща СТЕНО, Варна, 25
- Пантева, Ц. (2007). Възможности на съвременната медицинска рехабилитация ерготерапия. Рехабилитационна медицина и качество на живот. 2, 24-27
- Паскалев, Р. (2020) Основни средства и техники за релаксация в кинезитерапията. Издателство “ЕКС-ПРЕС” – Габрово, 6
- Топузов, И. (2008). Ерготерапия. Втора част. София, РИК „Симел”, 10.
- European Definition of the Medical Act. UEMS (2005). <http://www.uems-slm.org>
- Fristedt, S., Josefsson, K., & Kammerlind, A. S. (2016). Factors Influencing the Use of Evidence-Based Practice among Physiotherapists and Occupational Therapists in Their Clinical Wor. Internet Journal of Allied Health Sciences and Practice; Volume 14, Number 3, 7; 2-13
- Paskaleva, R., & Vacheva, D. (2019). Motivation of students for active participation in practical training. Knowledge-International Journal, vol.30, №2 DOI: <https://doi.org/10.35120/kij3002379p>